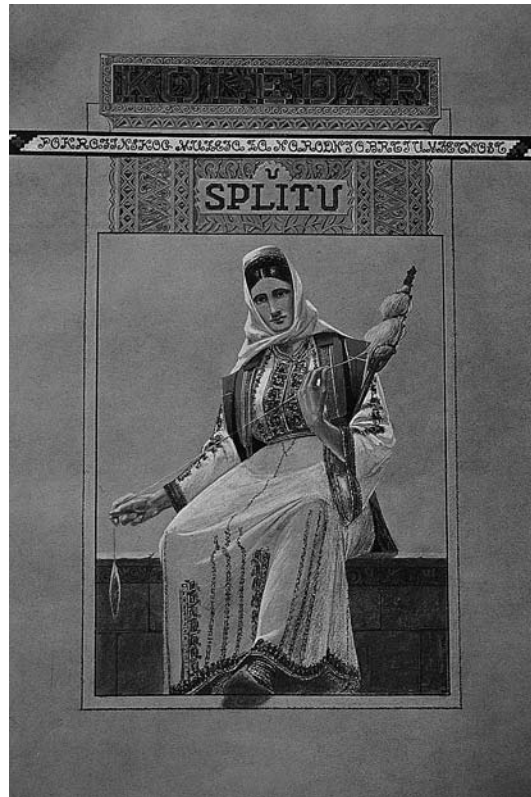

TRAGOM PRVIH ZBIRKI ETNOGRAFSKOG MUZEJA U SPLITU

mr. sc. BRANKA VOJNOVIĆ-TRAŽIVUK □ Etnografski muzej Split, Split

sl.1. Naslovnica muzejskog časopisa *Koledar Pokrajinskoga muzeja za narodni obrt i umjetnost* iz 1913. godine

sl.2. Naslovnica časopisa *Koledar Pokrajinskoga muzeja za narodni obrt i umjetnost* iz 1914. godine

1 Izložba je bila održana u kući Stipana Bartulice, u predjelu Lučac, u kojem je bila smještena Obrtna škola (M. Ivanišević, *Točno mjesto prve izložbe etnografske zbirke u Splitu*. *Ethnologica Dalmatica* 14, Split 2005., str. 159-183.) Ona se uzima kao početak djelovanja Etnografskog muzeja u Splitu (V. Čulinović Konstantinović, *Veze Etnografskog muzeja i Graditeljske, zanatlijske i umjetničke škole u Splitu*. U: 100 godina Obrtničke škole u Splitu, Split 1993., str. 117-142.; S. Braica, *90 godina Etnografskog muzeja Split, Split* 2000.).

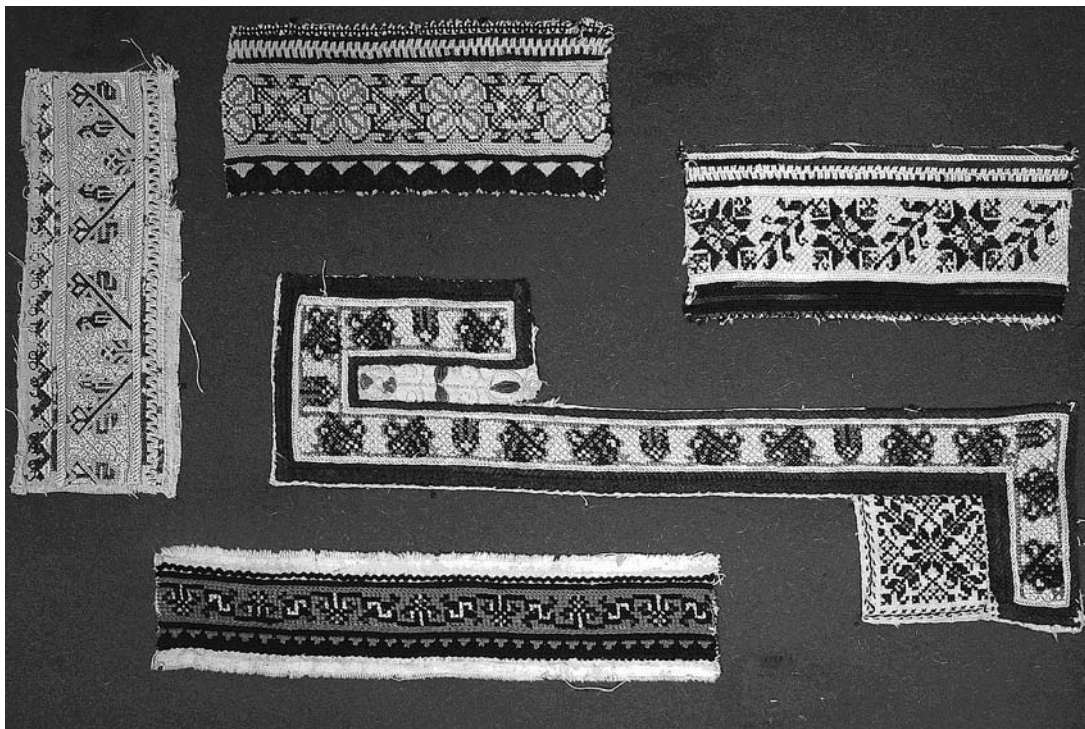
2 K. Tončić, *Pokrajinski muzej za narodni obrt i umjetnost u Spljetu*. U: *Koledar Pokrajinskoga muzeja za narodni obrt i umjetnost u Splitu, Split* 1913., str. 3-5.

U sklopu godišnje prezentacije učeničkih radova Obrtne škole u Splitu koja je otvorena 3. srpnja 1910. godine, bili su izloženi i brojni etnografski predmeti poput zbirke narodne umjetnosti iz Dalmacije.¹ Za to je bio zaslužan ravnatelj Škole Kamilo Tončić (1878. - 1961.), koji je ujedno bio i ravnatelj Muzeja.

U godinama prije Prvoga svjetskog rata izašla su dva broja muzejskog časopisa s naslovom *Koledar Pokrajinskog muzeja za narodni obrt i umjetnost*. U prvom članku prvoga broja Kamilo Tončić je pisao o nužnosti postojanja takve muzejske ustanove i mogućnostima razvoja u budućnosti, te ukratko o prikupljenim predmetima muzejske zbirke. U tom je tekstu iznio podatak o približno pet tisuća predmeta, te o otkupljenim zbirkama *učiteljice Hossmann, župnika Čavlova i profesora V. V. Vukasovića*, kao i o predmetima koje su muzeju darovali muzej iz Knina i splitska Hrvatska čitaonica.²

Neki od tih podataka navodili su se u tekstovima o počecima djelovanja Muzeja, posebice u razdoblju između dva svjetska rata, a korišteni su i u novije vrijeme. Međutim, usporedbom s prvom inventarnom knjigom kao najranijom dokumentacijom Muzeja otkriva se niz nejasnoća.

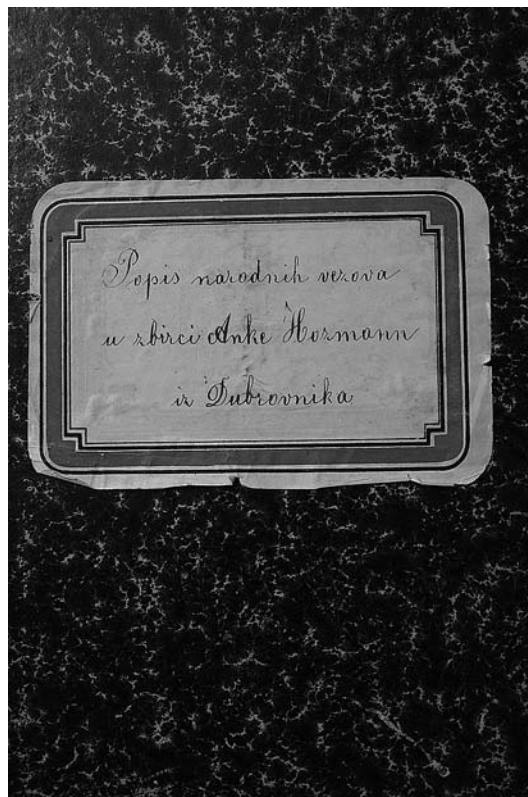
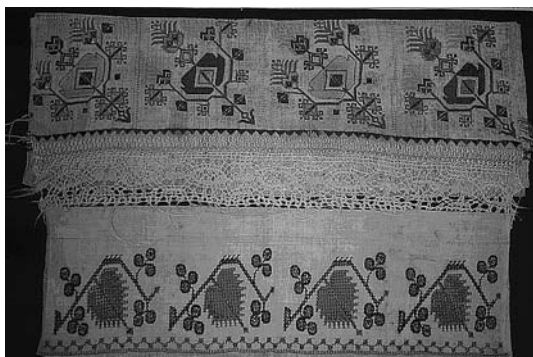
To se prije svega odnosi na navedeni broj predmeta. Prva inventarna knjiga, u koju je Tončić upisivao predmete od 12. veljače 1912. do 30. srpnja 1922. godine, završava rednim brojem 5181. Iz toga proizlazi da je 1922. godine bilo samo nešto manje od dvjesto predmeta koji su nabavljeni tijekom devet godina, odnosno od 1913. godine, kada je podatak o zbirci iznesen. Toliko povećanje fundusa vrlo je upitno, bez obzira na pretpostavku da zaključnom godinom knjige sva muzejska građa nije bila inventirana te uzimajući u obzir i otežavajuće uvjete prikupljanja građe u ratnim godinama.

sl.3. Uzorci veza iz Zbirke Hozmann

sl.4. Uzorci veza iz Zbirke Vuletić Vukasović

sl.5. Bilježnica u koju je Kamilu Tončić popisao uzorke veza iz zbirke Hozmann

Slijedom podataka upisanih u prvoj inventarnoj knjizi, početne godine nabave predmeta za Muzej označene su kao 1910./11., 1912., 1912./13. i 1913. godina, s količinom od 3; 586; 18 i 291 predmet, odnosno s ukupno 898 predmeta u razdoblju od 1910. do 1913. godine. Taj se broj treba uzeti kao približan, jer uz neke predmete nije zabilježena godina njihove nabave.³ On nam, ipak, govori da podatak o fondusu iznesen u *Koledaru...* ne možemo držati realnim pokazateljem njegova stanja. Tončić je, dakle, znatno povećao broj predmeta zbirke, uzimajući u obzir i one koji su bili u postupku nabave ili ih je planirao nabaviti u budućnosti. Time je vjerojatno želio istaknuti nužnost financijske potpore zbirki koja se odlikuje impozantnom količinom artefakata tzv. narodne umjetnosti, odnosno muzejskoj ustanovi koja je bila u procesu nastajanja.

Detaljnijim uvidom u današnju muzejsku dokumentaciju i arhiv otvaraju se i druga pitanja vezana za spomenute zbirke, koje su prema tom izvoru bile otkupljene ili darovane Muzeju do 1913. godine.

Zbirka učiteljice Hozmann iz Dubrovnika, koja sadržava dalmatinska, dubrovačka i hercegovačka veziva⁴ nije zabilježena u inventarnim knjigama, tako da se ne može izravno identificirati. Prema tome, nijedan se postojeći predmet ne može izravno povezati s tom osobom, odnosno sa zbirkom. Međutim, u arhivu Muzeja sačuvana je bilježnica s naslovom *Popis narodnih vezova u zbirci*

³ Većina predmeta datirana je godinom, odnosno brojem računa, no uz neke predmete nema ni toga podataka. U promatranom razdoblju samo je 156 predmeta obilježeno godinom nabave predmeta (1912. g.), a kasnije je zabilježeno 20 predmeta primljenih 1912., a isplaćenih računom iz 1913./1914. godine.

⁴ Vidi bilj. 2., str. 5.

sl.6. Gusle, poklon Starinarskog muzeja u Kninu

sl.7. isto, detalj

sl.8. Drveni kalež, dar Starinarskog muzeja u Kninu (na str. 61.)

sl.9. Drveni kalež, dar Starinarskog muzeja u Kninu (na str. 61.)

Anke Hozmann iz Dubrovnika, u koju je Tončić zapisao pojedine uzorke tekstilnih ručnih radova na numeriranim tabicama. Oni su podijeljeni prema grupama: *Konavoski narodni vezovi*, *Primorski narodni vezovi*, *Narodni vezovi iz Spjetske okolice*, *Narodno sinjsko tkanje*, *Narodni vezovi iz Zadarske okolice*, *Paško narodno vezivo*, *Hercegovački narodni vezovi* i *hercegovačke marame*, *Hrvatski narodni vezovi*, *Moravski narodni vezovi*, *Arbanaški narodni vezovi* i *čipke*. Usporedbom toga popisa s današnjom zbirkom uzoraka vezova evidentno je da su ti fragmenti tekstilnih predmeta postali dijelom fundusa, ali da su inventirani bez bilješke o zbirci kojoj su pripadali.⁵

To upućuje na mogućnost da je i zbirka *župnika Čavlova sa krasnim kotorskim vezivom na mnoštvu starinski košulja*, kakve se više nigdje ne nose,⁶ na isti način postala dijelom fundusa Muzeja. U prvoj inventarnoj knjizi upisano je 80 košulja, koje su uglavnom bile ukrašene vezom, a odgovaraju kriterijima navedenog lokaliteta i vremena nabave. To su rukavi i košulje iz Kotara, Benkovca i Zemunika, nabavljeni za Muzej 1912. i 1913. godine.⁷ Usto, zabilježen je 121 uzorak veza iz Benkovca i okolice, koji su bili nabavljeni 1912. godine, pa ostaje otvorena mogućnost da su i oni bili dijelom te zbirke.⁸

Treća zbirka, koja se navodi kao otkup Muzeja do 1913. godine, jest ona *V. V. Vukasovića što sadržaje vezivo i čipke iz dubrovačke okolice i dalm. Zagorja te dosta fotografija i slika, a koje će, po naročitom ugovoru s vlasnikom nositi njegovo ime*.⁹ Sljedeće godine vlasnik zbirke Vid Vuletić Vukasović u svojoj knjizi o narodnom umijeću piše: *Sada je spomenuti Album vezova itd. u zbirci na-*

*rodnoslovnoga muzeja u Spljetu... U Albumu je oko 350 komada uz popis i kazalo uresa i narodnih mu načina s dotičnim tehničkim nazivima, to u Lici, s fotografijama, s bojadisanim slikama narodne nošnje s načinima i vezovima u zlatu, svili i vunici itd a to iz Hercegovine, iz Dalmacije, iz Bosne itd.*¹⁰

Raznovrsnost tih predmeta s različitim, neprecizno određenih lokaliteta otežava njihovo praćenje u muzejskoj dokumentaciji. No za razliku od prethodnih zbirki, u knjigama inventara uz neke je predmete zabilježeno da su iz zbirke *prof. Vida Vukasovića*. Tako je u prvoj inventarnoj knjizi upisano 26 tekstilnih predmeta (pojaseva, rubaca, rukava košulje, jastuka)¹¹ nabavljenih 1914. godine, dakle nakon izlaska Tončićeva teksta o Muzeju, odnosno nakon navođenja podatka o otkupljenoj zbirci. U kasnijoj dokumentaciji, točnije u trećoj knjizi inventara, u koju je predmete upisivala kustosica Aida Koludrović,¹² upisana su i dva rupca iz Hercegovine, nabavljena 1912. godine (sl. 5.).¹³ Potom su u sljedećoj knjizi inventara upisana još 24 uzorka veza iz Konavala, s bilješkom o vremena izrade oko 1880. godine, ali bez podatka o godini njihove nabave.¹⁴

Sukcesivno dokumentiranje predmeta te zbirke upućuje na mogućnost da ona nije bila otkupljena do 1913. godine, a ni neposredno nakon toga, kako je sugerirao Tončić u svome članku. Iz sačuvane korespondencije s vlasnikom, koja se više odnosila na dopisivanje u vezi s njegovim tekstovima objavljenim u muzejskom časopisu, jedna rečenica upućuje na to da su Vuletićevi predmeti bili u muzeju, ali mu nije još bila isplaćena otkupna cijena (EMS-K-1-m).¹⁵ Vjerojatno zbog ratnih okolnosti otkup nije u cijelosti realiziran, pa su u Muzeju danas samo dijelovi spomenute zbirke, i to većinom ukrasni fragmenti tekstilnih predmeta iz Konavala i Hercegovine.

Prvi predmeti darovani Muzeju bili su oni iz *Staretinarskoga muzeja u Kninu*, koji se navode kao *lijepa zbirčica rezbarija na drvu*.¹⁶ Drugi izvori spominju predaju *raznih rezbarija i narodnih nošnji za Obrtni muzej u Splitu*, koja se zbila u sklopu svečanosti otvorenja obnovljene stare mletačke crkve na kninskoj tvrđavi 5. srpnja 1911. godine.¹⁷

Rezbareni predmeti relativno su brzo upisani u prvu knjigu inventara, s bilješkom o darovatelju. Tako je inventirano deset predmeta izrađenih u drvu, ukrašenih rezbarenjem, a nabavljenih za Muzej 1912. godine. To su dvije daščice - kalema za namotavanje tekstilne niti, jedan tobolac - vodir, četvere gusle, jedna šalica i dva drvena kaleža.¹⁸ Suradnja između te dvije ustanove nastavljena je i kasnije, pa su sljedećih godina zaprimljene tri drvene kutije i dva metalna dijela muške opreme, a 1922. godine još sedam lula i jedan nož, upisani kao poklon fra Lujke Maruna.¹⁹

Tončić spominje i *kolekciju slika stare dalmatinske nošnje*, koju im je darovala splitska Hrvatska čitaonica.²⁰ Ona, međutim, nije bila zabilježena u inventarnoj knjizi, niti je podatak o tome sačuvan u arhivu, pa danas nema

5 Na zbirci uzoraka (dinarskih) vezova trenutno radi kustosica Ida Jakšić, koja povezuje današnje stanje ovih predmeta s arhivskim popisom.

6 Vidi bilj. 4.

7 Inv. br. 261, 262 Kotari (nab. 1912. g.); 505-508 Benkovac-Kotari (1913. g.); 509-542 Zemunik (1913. g.); 517, 518 Kotari (1913. g.); 520 isto; 524 isto; 526, 527 isto; 529, 530 isto; 532-537 isto; 544-554 isto; 562-564 isto; 566 isto; 576-581 Benkovac (1913. g.); 582-583 Kotari (1913. g.); 591, 592 Benkovac (1913. g.); 618 Kotari (1913. g.).

8 Inv. br. 315-435.

9 Vidi bilj. 4.

10 V. Vuletić Vukasović, Napomene o narodnom umijeću, Dubrovnik 1914., str. 70-71.

11 Inv. br. 650-675.

nikakva traga u postojećoj muzejskoj dokumentaciji, pa ni u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, koja je sljednica Čitanice.²¹

Detaljnim uvidom u arhiv i likovnu zbirku Etnografskog muzeja Split, može se pretpostaviti da su to bili listovi iz mape Ludwiga Salvatora, koji su prikazivali figure u narodnim nošnjama iz Dalmacije.²² Vjerojatno je riječ o pojedinačnim listovima iz izdanja koja su izlazila u Leipzigu i Beču od 1870. do 1878. godine, kao serija od devet sveščića s ukupno 45 tabli.²³ Oni su 1904. godine ponovno tiskani u Leipzigu kao knjiga *Das was verschwindet*, u kojoj su se, uz već objavljene table, nalazila još 42 lista s popratnim i uvodnim tekstom. Tončić je 1938. godine za Muzej otkupio ostatak tabli iz prvoga izdanja i priredio mapu *Narodne nošnje s jadranskoga primorja i zagorja*, a na svaku je tablu dotiskao redni broj i hrvatski naslov.²⁴ Te su mape danas u knjižničnom fondu Muzeja.²⁵

Iz svega navedenoga proizlazi potreba kritičkog odnosa prema tim i drugim podacima o predmetima koji su skupljani u vrijeme osnivanja i početnog djelovanja splitskoga Etnografskog muzeja. Kao što je i skupljačka koncepcija bila drugačija od današnje, tako se i dokumentacija o predmetima znatno razlikovala od suvremene i uglavnom se svodila na neredovito bilježenje nepreciznih i necjelovitih podataka.

Poštujući specifične političke i kulturne okolnosti u kojima su se stvarale prve zbirke, nije mi namjera umanjiti zasluge ni Tončićevu presudnu ulogu u nastajanju Muzeja. Umjesto toga, želim upozoriti na neprihvatljivost preuzimanja ovih i sličnih podataka kao činjenica o fundusu, bez kontrole izvora, čime se stvara pogrešna slika o djelovanju Muzeja. Uz sve teškoće retrogradne identifikacije predmeta prema oskudnim bilješkama, potrebno je neprestano istraživati prve zbirke, promatrajući ih u užem i širem kontekstu, uz korištenje svih dostupnih podataka,

12 A. Koludrović je radila u Muzeju od 1935. godine. Ona je reinventirala predmete unutar sedam grupa, te na taj način nastavila inventiranje novonabavljenih predmeta.

13 Pod inventarnom oznakom V/6573 upisani su podatci: *stari broj 809 - nabavljeno 1912. god. - marama (1 polovica) - Hercegovina - iz zbirke Vuletić Vukasović* (Knjiga inventara III.). Slijedeći predmet V/6574, povezan sa starim brojem 870, ima iste podatke. Oba predmeta u prvom inventaru nemaju bilješku da su pripadala zbirci Vuletić Vukasović.

14 Inv. oznake V/8023- V/8046, bez starog inventarnog broja.

15 Iz pisma V. Vuletića Vukasovića upućenog K. Tončiću 29. 01.1914. godine: *Napokon Vas molim, ako bi dobrostivo nastojali, a da ugl. Uprava Muzeja podmiri svotu, što mi duguje za album, jer i ja imama dosta obaveza kao otac mnogobrojne obitelji* (EMS-K-1-m/4).

16 Vidi bilj. 4.

17 Tončić je načinio nacrt za mramornu spomen ploču s glagoljskim natpisom. Tom prilikom je bio izabran počasnim članom Hrvatskoga strinarskoga društva, kojega je osnovao fra Lujo Marun 1887. godine. (S. Piplović, Tehnički suradnici Hrvatskoga starinarskoga društva, *Starohrvatska prosvjeta* 18, Split 1988, str. 207.).

18 Inv. br. 185, 186, 210, 216 – 220, 224 i 225.

19 Godine 1915.: toka inv. br. 3132; god. 1916./1917. drvene kutije inv. Br.: 2736-2738, dio muške opreme inv. br. 2798; god. 1922.: lule inv. br. 4750-4756, nož 4757.

20 Vidi bilj. 4.

21 Zahvaljujem se na podatku Ivanki Kuić iz Sveučilišne knjižnice u Splitu.

22 Popis "slika" iz oko 1940. godine, od kojeg se danas neke nalaze u drugim ustanovama, sadržava uz originalne autorske radove i reprodukcije, primjerice *narodne nošnje i običaje iz raznih ital. mapa*. Istovremeno nema svih likovnih radova koji su zatečeni 1995. godine, kada sam započela reinventiranje slika i skulptura kao posebne likovne zbirke. U ovom popisu navode se 43 "slike" iz knjige *Ono što nestaje*, kao prikazi narodnih nošnji.

23 U Arheološkom muzeju u Splitu sačuvana je knjiga sa 40 tabli s prikazima narodnih nošnji označena kao *Album narodnih nošnja dalmatinskih I*. Zahvaljujem se Arsenu Duplanciću na ovom podatku i stručnoj pomoći.

sl.10. Etnografska zbirka u Obrtnoj školi
Fotodokumentacija: Etnografski muzej Split

pa i naizgled sporednih detalja. Time bi buduća istraživanja mogla ponuditi nove spoznaje, koje će pridonijeti boljem razumijevanju povijesti skupljanja predmeta u prvome hrvatskom muzeju etnografske orijentacije.

Primljeno: 18. svibnja 2009.

IN SEARCH OF THE FIRST COLLECTIONS OF THE ETHNOGRAPHIC MUSEUM IN SPLIT

As part of the annual presentation of pupils' works from the Trades School in Split, which was opened on July 3, 1910, numerous ethnographic objects were exhibited, as collection of folk art from Dalmatia, for which the director of the school Kamilo Tončić (1878-1961), also director of the museum, was most to be credited.

In the years before World War I, two numbers of the museum journal came out; it was named *Calendar of the Provincial Museum for Folk Craft and Art*. In the first article of the first issue, Kamilo Tončić wrote of the necessity for the existence of this kind of museum establishment and the possibilities of development in the future, and in brief about the assembled objects of the museum collection. In this article he gave the figure of about five thousand objects, and about the purchased collections of *the instructress Hossmann, the parish priest Čavlov and Professor V. V. Vukasović*, as well as objects given by the museum in Knin and the Split Croatian Reading Room.

Some of these data have been referred to in texts about the beginnings of the activity of the museum, particularly in the interwar period, and have also been used in more recent times.

However, in a comparison with the first inventory book, the earliest museum documentation, and with a more detailed look into the current museum documentation and archives, a number of obscurities became apparent and other issues related to these collections, which according to this source had been purchased by or given to the museum by 1913.

Just as the collecting conception was different from that of today, so the documentation about objects was considerably different, and on the whole boiled down to the irregular noting of imprecise and incomplete information.

While respecting the specific cultural and political circumstances in which the first collections were created, the author wanted to show that it is not acceptable to take over these data as facts about the holdings without control of the sources, which will create a false image of the work of the museum.

With all the difficulties of retrospective identification of objects according to these scanty notes, it is necessary incessantly to explore the first collections, observing them in the wider and narrower contexts, while using all the available information, even details that seem at first sight to be subsidiary.

It is observed that with this approach to research new information can be provided that will surely contribute to a better understanding of the history of the collection of objects in the first Croatian museum with an ethnographic orientation. There is a need to adopt a critical attitude to the use of data about objects that were collected during the time of the foundation and the first working of the Split Ethnographic Museum.

24 A. Duplančić, Bilješke uz mapu 'Splitska narodna nošnja'. U: Splitska gradeca, Etnografski muzej Split 1998., str.43-44.

25 Uz nedostatak dokumentacije o prvoj nabavi listova, ni kasnije intervencije nisu potpuno jasne s obzirom na muzejski fondus. U arhivu je sačuvan dokument o problemima s carinom iz 1938. godine, kada su pristigle dvije pošiljke listova iz Čehoslovačke, te jedan tekst koji nije datiran, a u kojem piše da je otkupljeno nekoliko desetaka primjeraka prvoga izdanja sa 45 listova. Potom je oko 1940. godine fotografirano svih 87 listova, bez bilješke o izvoru.